

АДАПТАЦІЯ ДО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ФАКТОР УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Стаття висвітлює особливості адаптації як фактору успішної соціалізації студентської молоді до вищого навчального закладу. Досліджено особливості адаптації студентів до закладу вищої освіти. Описано емпіричне дослідження виявлення стану адаптованості студентів молодших та старших курсів вищого навчального закладу як показника їх соціалізації.

Ключові слова: адаптація; студент; вищий навчальний заклад; соціалізація.

Актуальність. Успішна адаптація молодого покоління була актуальною на різних етапах розвитку суспільства. Зміна соціальних орієнтирів, переоцінка традиційних цінностей призводять до суперечливості й хаотичності в світі молоді, значною частиною якої є студенти. Адаптація як фактор соціалізації студентської молоді пов'язана передусім з навчанням у ВУЗі, з опануванням багатьох нових дисциплін, необхідних для професійного становлення особистості. До того ж, найважливішим чинником, який впливає на процес соціалізації у цьому віці, є навчальна діяльність. Саме тому, адаптація є важливим процесом в житті кожного студента.

Поняття «адаптація» розглядається вченими з різних точок зору, та в узагальненні, поняття трактується як «приспособлення індивіда до умов соціального середовища та існування в ньому».

Аналіз наукових досліджень. Аналіз теоретичних джерел показав, що проблему соціального становлення людини вивчали провідні вчені різних напрямів. Серед класиків соціологів, це: Е. Дюркгейм [2], Г. Зиммель, Ч. Кулі, Дж. Мід, Р. Парк, Т. Парсонс [6], Г. Тард. Серед сучасних дослідників філософський та соціологічний аспекти проблеми адаптації особистості у загальному вигляді розглядають Н. Андреевкова, М. Лукашевич [5], В. Москаленко та ін. Психологічний напрям висвітлено в працях Б. Ананьєва [1], Г. Андреева, та ін. Особливості адаптації студентської молоді як окремої соціально-демографічної групи досліджують: А. Мацюкін, Г. Овчаренко, С. Сечка, О. Язловецька [7]. Значення поза навчальної діяльності студентів у вищих навчальних закладах досліджено в працях С. Савченко, Л. Шеїна та ін.

Мета статті: виявити та зробити порівняльний аналіз рівня адаптації до вищого навчального закладу

студентів молодших та старших курсів як фактору їх успішної соціалізації.

Основний виклад матеріалу. Прийшовши у стіни вищого навчального закладу, абітурієнт зустрічається із низкою труднощів та дискомфортних станів, серед яких виділяють наступні: переживання пов'язані з перехідним періодом – від шкільного до дорослого життя; невизначеність мотивації вибору професії; неготовність до самостійного життя та налагодження побуту; психологічна неготовність до відповідальності за себе, свої вчинки, прийняття рішень; відсутні або недостатньо розвинені навички самостійної роботи; навчальне навантаження, що є значимим і нерівномірним; невідання регулювати час відведений на навчання і відпочинок; відсутність навичок самоконтролю, саморегуляції поведінки та діяльності; нерозвинені вольові якості студентів, що, як правило, поєднуються із залежністю від близької мотивації. Виникнення цих труднощів можна пояснити низкою особливостей: входженням у новий колектив зі зміною соціальної ролі; збільшенням фізичних і моральних навантажень; зміною ритму життя, звичок, деяких цінностей; посиленням відповідальності за свої дії тощо [5].

Для реалізації програми емпіричного дослідження пов'язаного із виявленням та порівняльним аналізом рівня адаптації до вищого навчального закладу студентів молодших та старших курсів як фактору їх успішної соціалізації було використано методіку діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса, Р. Даймонд. Методика діагностики соціально-психологічної адаптації, запропонована у 1954 р. відомими психологами апробована і стандартизована на різних вибірках учнів у вітчизняних школах і ВУЗах. Опитувальником було перекладено та адаптовано у 1987 р. психологом Т. В. Снегірьовою. У 2004 р. в журналі «Психологія і школа» була опублікована модифікова-

на психологом А. К. Осницьким версія опитувальника, що отримала з тих пір помітне поширення.

Шкала як вимірвальний інструмент здатна виявити високу диференційовану здатність у діагностиці не тільки станів адаптації та дезадаптації, а й особливостей уявлень про себе, їх перебудови в процесі вікових критичних періодів розвитку і в критичних ситуаціях, що спонукають індивіда до переоцінки себе і своїх можливостей.

Методи дослідження ефективності адаптації, згідно з зазначеною методикою, повинні давати можливість отримання кількісних показників критеріїв, респондентів змін, що відбуваються в процесі адаптації за кожним з них, а також, статистичного аналізу отриманих з їх допомогою результатів.

У опитувальнику містяться висловлювання про людину, її спосіб життя які проявляються і її переживаннях, думках, звичках, стилі поведінки. Респонденту пропонується прочитавши або прослухавши чергове висловлювання опитування, приміряти його до своїх звичок, свого способу життя і оцінити: якою мірою цей вислів може бути віднесено до нього.

Тестування на виявлення рівня адаптованості до вищого навчального закладу студентів молодших та старших курсів проводилося серед студентів одного з

Миколаївських вишів. У ході проведення дослідження були отримані результати, які були піддані подальшій обробці й детальному аналізу. Процедура тестування була наступною.

Студентів розподілили на дві рівні групи: групу А і групу Б. До групи А потрапили студенти одного зі старших курсів вищого навчального закладу, до групи Б – студенти-першокурсники. Порівняння двох груп студентів старшого та молодшого курсів дозволять нам провести порівняльний аналіз рівня їх адаптованості.

Під час інтерпретації тесту, було використано формулу за якою вираховуються результати, а саме $A = [a / (a + b)] \times 100 \%$. Де А – адаптивність у відсотках, а – адаптивність у кількості тестових балів, b – дезадаптивність у кількості тестових балів, також самоприйняття (S) та емоційна комфортність (E). Сприйняття інших: $L = (1.2 a / (1.2 a + b)) \times 100 \%$; інтегральність: $I = (a / (a + 1.4 b)) \times 100 \%$; прагнення до домінування: $D = (2 a / (2 a + b)) \times 100 \%$.

Тест складався з 101 запитання, що складає 100 % відповідей. Також, було виділено три рівня адаптованості: високий рівень – 100–68 балів; середній рівень – 67–56 балів; низький рівень – 55–53 бали.

Таблиця 1

Результати діагностики соціально-психологічної адаптованості за методикою К. Роджерса, Р. Даймонд

Експериментальна група	Результат (у %)
експериментальна група А	високий рівень – 100
експериментальна група Б	високий рівень – 0 середній рівень – 60 низький рівень – 40

За результатами таблиці бачимо, що студенти-старшокурсники мають вищий рівень адаптованості до навчального закладу ніж студенти-першокурсники. Тобто складні та нові завдання, які постають перед студентами вже на першому курсі, потребують чіткої організації навчального процесу, набуття навичок

самостійної роботи з навчальною та науковою літературою та умінь самостійно розподіляти свій час. Студенти першого курсу, менш адаптовані, що є цілком зрозуміло, а отже й менш соціалізовані в суспільне життя.

Рис. 1. Результати діагностики соціально-психологічної адаптованості за методикою К. Роджерса, Р. Даймонд

Отже, у підсумку узагальнимо, що особистість – це людська індивідуальність, яка стає особистістю в міру засвоєння соціального досвіду в усіх його проявах (способів і засобів виробництва, духовної культури, прийомів чуттєвого пізнання, абстрактного мислення тощо). Адаптація особистості здійснюється за допомогою низки засобів, специфічних для конкретного суспільства, та передусім, віку тих, на кого

спрямований адаптаційний вплив. Будь-яке суспільство має історично апробований набір позитивних і негативних, формальних і неформальних засобів та санкцій – способів переконання і заборон, з допомогою яких поведінка окремого індивіда і цілих груп людей приводиться у відповідність до прийнятих у певній культурі взірців, норм і цінностей [3]. Зокрема, надзвичайно вагомим у цьому контексті є досліджен-

ня І. Кона, який підкреслив, що ефективність інститутів адаптації сьогодні має оцінюватися не тільки за результатами їх забезпечення засвоєння і відтворення особистістю традиційних цінностей і навичок, скільки за їх здатністю підготувати молоде покоління до самостійної творчої діяльності, постановки та вирішення нових завдань, яких не було і не могло бути у досвіді минулих поколінь [4, с. 47].

Аналіз присвячених цій проблематиці робіт дає змогу окреслити досить велике коло наявних технологій адаптаційного процесу, таких як: нормативно-правові, соціально-економічні, соціально-медичні, соціально-психологічні, соціально-педагогічні індивідуальні, міжособистісні, діагностичні, комунікативні, інформаційні, консультаційні, корекційні, соціально-реабілітаційні тощо. Безперечно, вказаний перелік технологій соціалізації є занадто широким. [7] Зазначені технології можуть, у свою чергу, поділятися на прямі (зорієнтовані безпосередньо на особу як об'єкт соціалізації або безпосередньо на сам перебіг соціалізації) та опосередковані (які впливають на інститут чи процес, що має адаптаційне значення).

У межах психологічної науки адаптаційні технології доречно розділяти на навчальні та виховні. Сутність навчання полягає у поступовому набутті молодим поколінням сукупності знань і навичок, що безпосередньо залежить як від доцільного добору змісту і методів навчального процесу, так і від обов'язкового врахування вікових можливостей особистості. Варто зазначити, що адаптаційні технології цього виду обумовлюються завданнями, які постають перед людиною на кожному етапі соціалізації. До цих завдань

можна віднести: природно-культурні, соціально-культурні й соціально-психологічні завдання [5].

На думку вчених, вказані технології допомагають вирішити цілу низку завдань: виховання характеру дитини, формування у молодого покоління здорового способу життя та вміння працювати в команді (саме цих якостей особливо потребує сучасна молодь), вміння досягати поставлених цілей та підпорядковувати окремі потреби головній меті, вміння боротися за досягнення життєво важливих і суспільно значущих цілей [5, с. 40].

Висновки. Сутність адаптаційної соціалізації полягає у тому, що в її процесі людина формується як член того суспільства, до якого вона належить. Тобто, це процес становлення особистості, засвоєння цінностей, норм.

Підсумовуючи вищезазначене, зауважимо, що процес соціалізації та адаптації молодого покоління спрямований на досягнення двох головних цілей – інтеграції особистості у соціум на основі засвоєння соціальних ролей та забезпечення відтворення суспільства внаслідок засвоєння усталеної у ньому системи переконань та зразків поведінки – особливий інтерес у цьому контексті представляє аналіз притаманних вказаному соціуму широкий спектр технологій адаптації. Якщо студент ще до вступу у вищий навчальний заклад остаточно визначився з вибором професії, усвідомив її значення, позитивні та негативні фактори, то навчання у вищому навчальному закладі буде цілеспрямованим і продуктивним, і адаптація здійснюватиметься без особливих труднощів.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б. Г. О психологических эффектах адаптации / Б. Г. Ананьев // Человек и общество. Проблемы адаптации индивида. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1971. – 197 с.
2. Дюркгейм Э. Социология : ее предмет, метод, предназначение / Э. Дюркгейм. [Пер. с фр., составление, послесловие и примечания А. Б. Гофмана]. – М. : Канон, 1995. – 352 с.
3. Загарницька І. І. Адаптація дитини : сутність, фактори, технології / І. І. Загарницька // Нова парадигма : журнал наук. Праць ; гол. ред. В. П. Бех. – К. ; 2011. – Вип. 104. – С. 41–51.
4. Кон И. С. Психология ранней юности / И. С. Кон // Кн. для учителя, – М. : Просвещение, 1989. – 255 с. ; ил.– (Психол. наука – школе)
5. Лукашевич М. П. Адаптація. Виховні механізми і технології : навч.-метод. посібник / М. П. Лукашевич. – К. : ІЗМН, 1998. – 112 с.
6. Парсонс Т. Человек в современном мире / Т. Парсонс. – [пер. с англ.]. – М. : Прогресс, 1985. – 428 с.
7. Сечка С. Проблема адаптації студентської молоді у громадських об'єднаннях та організаціях в педагогічній теорії 60–80-х років ХХ ст. / С. Сечка / Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : наук. зб. Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – 2011. – Вип. 37. – С. 301–310.

Н. В. Клименюк, А. В. Мирошниченко,
ННУ ім. В. А. Сухомлинського, г. Николаев, Украина

АДАПТАЦИЯ К ВЫСШЕМУ УЧЕБНОМУ ЗАВЕДЕНИЮ КАК ФАКТОР УСПЕШНОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Статья освещает особенности адаптации как фактора успешной социализации студенческой молодежи к высшему учебному заведению. Исследованы особенности адаптации студентов к условиям учреждения высшего образования. Описаны эмпирическое исследование выявления состояния адаптированности студентов младших и старших курсов высшего учебного заведения как показателя их социализации.

Ключевые слова: адаптация; студент; высшее учебное заведение; социализация.

N. Klymeniuk, A. Miroschnichenko,
Mykolaiv V. O. Sukhomlynskyi National University, Mykolaiv, Ukraine

**ADAPTATION TO THE HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION AS A FACTOR OF SUCCESSFUL
SOCIALIZATION OF STUDENT YOUTH**

The article lights up the features of adaptation as to the factor of successful socialization of student young people to higher educational establishment. The features of adaptation of student young people are investigational to higher educational establishment. Empiric research of exposure of the state of adaptation of students of junior and senior courses of higher educational establishment is described.

Key words: *adaptation; student; higher educational institution; socialization.*

Рецензенти: Букач М. М., д-р пед. наук, професор;
Болюбаш Н. М., канд. пед. наук.

© Клименюк Н. В., Мирошніченко А. В., 2019

Дата надходження статті до редколегії 20.05.2019